

Kaj reči?

Ksenija Vidmar Horvat

Živimo v času dramatičnih preizkušenj in katastrofičnih napovedi. 21. stoletje nas je pričakalo z vrsto planetarnih izzivov, ki si jih še slabo desetletje po koncu hladne vojne ne bi mogli zamišljati niti v najtemnejših scenarijih. Prepričani, da so mračna poglavja 20. stoletja za nami, smo z zaupanjem spremljali svetovni porast držav, ki so vstopale v demokratične družbene ureditve, in verjeli, da bomo kot svetovna družba zmožni iskati miroljubne rešitve za konflikte, ki so ostajali odprti. Dobri dve desetletji kasneje spremljamo krizo demokratičnega reda, kopičenje vojaških spopadov, genocidne grožnje obstoja narodov in manjšin, zaton temeljnih človekovih pravic. V luči temačnih napovedi prihodnosti, ki segajo od podnebnih sprememb do kolapsa družbenega konsenza o skupnih vrednotah in načelih sobivanja, potrebujemo novo družbeno pogodbo. Snovati jo moramo skupaj z generacijami, ki šele vstopajo v prihodnost, in jih opolnomočiti, da rešujejo svet za njihove zanamce.

Da bi mladim generacijam omogočili nov premislek o svoji prihodnosti, se moramo mi, njihovi predniki, temeljito zazreti vase. Kakšno dediščino jim zapuščamo; kako naj se odzovejo na vse naše civilizacijske napake, ki smo jih storili, vede ali nevede, medtem ko smo iskali načine, da bi kar najbolje ustregli svojim željam tukaj in zdaj? V delu *Dobri prednik* antropolog Roman Krznaric (2020) opozarja, da je današnji človek povsem izgubil zgodovinsko perspektivo. Naši časovni horizonti se dramatično ožijo, piše: živimo v minutah, celo sekundah, prihodnji rodovi pa bi nikoli tako usodno kot doslej potrebovali prednike, ki bi bili sposobni videti onkraj svojih trenutnih potreb in misliti dolgoročno.

Smo sredi najhujše krize perspektive. Za to krizo seveda nismo povsem krivi sami. Kapitalistični tip potrošništva apelira na naše arhaične možganske odzive, na signale, ki obljublajo ugodje. V preteklosti, ki jo je zaznamovalo pomanjkanje (hrane in drugih pogojev preživetja), je bil odziv smiseln. Danes je kontraproduktiven, saj nas je pripeljal do prekomernega trošenja in kopičenja dobrin, ki jih v resnici ne potrebujemo. Tehnologija družbenih medijev od nas zahteva nenehno pozornost na trenutek – zasvojenost s klikanji, vsečkanji in pritiskanji na gumb »kupi zdaj« nas potiska v stanje, ko smo prepričani, da v primeru nedelovanja izgubljam vitalne preživetvene kapacitete in tvegamo socialno osamitev. Patološka kratkoročnost, pravi Krznaric, nas vodi v »predoziranje« in zasvojenosti s sedanjostjo.

Obenem pa smo povsem odmislili prihodnost. Prihodnji čas za nas ne obstaja – je odmaknjen prazni čas, v katerem nihče ne živi, zato planet ne potrebuje okoljskih pogojev, ki bi omogočali preživetje. Na prihodnje rodove ne mislimo.

Tudi če se potrudimo, je to pravzaprav težko. Človekov um evolucijsko deluje v povezanosti z majhnimi skupnostmi. Težko si zamišljamo, da smo del človeštva, odgovorni vsem našim prednikom in vsem, ki se bodo šele rodili. Sočutje in skrb za prihodnje generacije je eden največjih moralnih izzivov. Družbeni etos sebičnosti nas je naučil, da moramo poskrbeti zase in morda malce še za naše neposredne potomce. Čez nadaljnja načrtovanja ravnaj pa potem že pade zastor – ne vidimo naprej, ne mislimo na druge.

S *Pismi zanamcem* želimo zajeziti tok sebičnega ukvarjanja s sabo, se kritično zazreti vase, se opravičiti, kjer je to mogoče, in zanamcem pustiti pričevanje, ki jim bo v pomoč pri snovanju njihovih družb. Po zgledu Petrarke (1370), pred njim stoika Seneke in drugih sorodnih zapisovalcev časa, smo povabili vodilne slovenske javne kritične glasove, da prihodnjim generacijam zapustijo pričevanje o našem času.

Petrarkovo pismo je usmerjeno na avtobiografsko pripoved, ki naj bi zapečatila spomin na njegovo življenje in delo. V našem času takšno memoriziranje ni več povsem na mestu. Potrebujemo aktivni spomin časa, ki nastaja v kontekstih neposrednega okolja, v dialogu z zdajšnjo generacijo mladih, ki živijo družbeni čas, ki smo jim ga ustvarili – s spodbudo in opozorilom, kje vse morajo biti skrbni upravljalci skupnega dobrega in katerih lekcij ne smejo pripustiti k svojim ponavljanjem.

Zgodnje 21. stoletje je dramatičen in travmatičen čas. Po tem, ko smo prisiljeni opustiti vero, da se na Zahodu nikoli več ne bomo soočili z avtokratskimi politikami, da bodo ksenofobni nacionalizmi v zatonu, da vlade ljudi ne bodo držale v informacijskem mrku in sovražni propagandi, da na

volitvah ne bodo zmagovale stranke z neonacistično zapuščino, v upravljanje zanamcem prepuščamo mnoga krizna poglavja, ki bi jih morali že zdavnaj zapreti: spopade s pandemijami ozdravljivih bolezni ter nezaupanjem v znanost in medicino, kolaps racionalnega razpravljanja in vrednosti preverljivih dejstev, upad zaupanja v demokratično državo in njene institucije ter pohod proti temeljnim družbenim vrednotam enakosti in vključevanja. Mladim zapuščamo vse bolj brezupno socialno prihodnost, podnebno krizo, z rusko agresijo v Ukrajini in vojno v Gazi spodnašamo gotovost o miroljubnem, socialno varnem in demokratičnem, na vrednotah razsvetljenstva in humanizma temelječem stoletju.

Četudi nemi opazovalci geopolitičnih konfrontacij in pohoda proti temeljnim družbenim vrednotam, nismo osvojeni naloge, da spoznanja preteklih let, ki bremenijo našo skupno zavest, ne prenesemo prihodnjim rodovom. Nekaj je vendarle treba reči.

»Pismo zanamcem«, ki spada med ustanovitvene miselne tokove humanizma, je lahko ustrezna žanrska forma, ki opominja na izzive našega časa ob vstopu v stoletje, ki se je humanizmu začelo odrekati.